

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Науково-методичною радою

КЗ «Запорізький обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти» ЗОР

Протокол № 3 від «26» березня 2026 року

В.о. голови науково-методичної ради

Людмила ЧЕРНІКОВА

ПРОГРАМА

**підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, що забезпечують
здобуття базової середньої освіти**

**«СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА
ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ»**

Запоріжжя, 2026 рік

Розробники: комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
Барліт Оксана Олександрівна, завідувач кафедри суспільно-гуманітарної освіти та педагогіки виховання КЗ «ЗОІППО» ЗОР, кандидат пед. наук, доцент.

Напрямок підвищення кваліфікації: підготовка керівників закладів освіти, що забезпечують здобуття базової середньої освіти.

Розроблено на основі типової програми підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, що забезпечують здобуття базової середньої освіти (тема 9.4).

URL:

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/694/e87/661694e87dddb429450082.pdf> (15 годин (0,5 кредиту ЄКТС)).

Термін дії програми: з 26.03.2026 по 31.12.2028 (програма адаптована).

Рецензенти:

Афанасьєва Тетяна Олександрівна, завідувач кафедри менеджменту, психології та інклюзивної освіти, кандидат психологічних наук, доцент.

Сібіль Олена Іванівна, доцент кафедри суспільно-гуманітарної освіти та педагогіки виховання КЗ «ЗОІППО» ЗОР, кандидат педагогічних наук, доцент.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми зумовлена необхідністю забезпечення в закладах загальної середньої освіти безпечного, психологічно комфортного та вільного від насильства освітнього середовища. Незважаючи на законодавче врегулювання питань захисту прав дитини та недопущення будь-яких проявів насильства, проблема булінгу в освітньому середовищі залишається соціально значущою та потребує системного розв'язання. В умовах воєнного та післявоєнного періоду вона набуває особливої гостроти у зв'язку зі зростанням психоемоційної напруги, травматизації учасників освітнього процесу, підвищенням рівня тривожності, конфліктності та порушенням звичних моделей міжособистісної взаємодії.

Заклад загальної середньої освіти є одним із провідних інститутів соціалізації особистості, у межах якого формуються базові цінності, моделі поведінки, навички співжиття, взаємоповаги та відповідальності. Саме тому керівник закладу освіти відіграє ключову роль у створенні та функціонуванні системи запобігання і протидії булінгу, у забезпеченні належних організаційно-управлінських умов, дотриманні прав учасників освітнього процесу, координації діяльності педагогічних працівників, психологічної служби та взаємодії з іншими суб'єктами реагування.

Особливої уваги потребує не лише булінг в учнівському середовищі, а й мобінг у професійній взаємодії працівників закладу освіти. Несприятливий психологічний клімат у педагогічному колективі, конфліктність, систематичний психологічний тиск, приниження чи дискримінаційні практики серед працівників негативно впливають на загальну культуру взаємин у закладі освіти та можуть опосередковано відтворюватися у дитячому колективі. Таким чином, профілактика булінгу серед здобувачів освіти має здійснюватися комплексно, з урахуванням необхідності попередження мобінгу, підтримання здорового психологічного клімату в педагогічному колективі та формування культури безпечної, поважної і недискримінаційної взаємодії на всіх рівнях освітнього процесу.

Зміст програми спрямований на удосконалення професійної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти у сфері розбудови та впровадження системи ефективної протидії булінгу в освітньому середовищі. Програма передбачає опрацювання нормативно-правової бази, що регламентує організацію освітнього середовища, вільного від насильства; засвоєння комплексного підходу до попередження та протидії насильству на управлінському і просвітницькому рівнях; створення умов, що унеможливають заподіяння учасниками освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди; оволодіння алгоритмом дій у разі виявлення проявів насильства, булінгу, мобінгу чи дискримінації; розроблення плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію таким явищам; організацію командної роботи в закладі освіти; визначення ролі психологічної служби; а також налагодження міжвідомчої взаємодії з органами місцевого самоврядування, соціальними службами, поліцією, службою у справах дітей та іншими уповноваженими суб'єктами.

Практичне значення програми полягає в підвищенні спроможності

керівників ЗЗСО своєчасно виявляти ризики, приймати обґрунтовані управлінські рішення, організувати профілактичну роботу, координувати діяльність працівників закладу освіти та забезпечувати ефективне реагування на випадки булінгу, мобінгу й інших проявів насильства. Реалізація програми сприятиме створенню безпечного освітнього середовища, заснованого на повазі до людської гідності, правах дитини, партнерській взаємодії, психологічній безпеці та недискримінації.

Цільова група: керівники закладів освіти, що забезпечують здобуття базової середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 15 годин (0,5 кредитів ЄКТС).

Особливості реалізації програми:

Реалізація програми підвищення кваліфікації здійснюється відповідно до чинного законодавства у сфері освіти та з урахуванням потреб керівників закладів освіти, що забезпечують здобуття базової середньої освіти.

Програма проводиться у тренінговому форматі із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання, що поєднують теоретичне опрацювання змісту з практичним відпрацюванням умінь і навичок.

Навчальний процес організується дистанційно з використанням онлайн-платформ для вебінарів, групової роботи та обговорення кейсів.

Викладання забезпечують фахівці з відповідною освітою і досвідом за тематикою програми та/або спеціальною підготовкою.

Самостійна робота включає опрацювання рекомендованої літератури, аналітичних і нормативних матеріалів, перегляд відеоресурсів.

Контроль результатів навчання передбачає виконання залікових робіт, що забезпечує перевірку рівня засвоєння навчального матеріалу.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна).

Мета підвищення кваліфікації: удосконалити професійну компетентність керівників ЗЗСО у сфері створення, впровадження та функціонування системи ефективної протидії булінгу в освітньому середовищі з урахуванням викликів воєнного та післявоєнного періоду.

Завдання підвищення кваліфікації:

- оновити та поглибити професійні знання з питань протидії булінгу;
- удосконалити вміння щодо профілактики та реагування на випадки булінгу і мобінгу;
- сформувати навички створення безпечного освітнього середовища.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться, відповідно до професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 17.09.2021 № 568-21):

Загальні компетентності:

ЗК.02 соціальна компетентність - Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, налагоджування соціальної взаємодії, співробітництва з колегами, попереджування та розв'язання конфліктів.

Професійні компетентності:

Г1 Здоров'язбережувальна компетентність.

Г1.5. Здатність забезпечити умови, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

Знання та розуміння:

- нормативно-правових засад протидії булінгу;
- сутності та проявів булінгу і мобінгу;
- принципів створення безпечного освітнього середовища.

Уміння та навички:

- виявляти ризики булінгу і мобінгу;
- організувати профілактику та реагування;
- впроваджувати заходи безпеки в закладі освіти.

Професійні ставлення та позиції:

- визнання пріоритету безпеки та гідності учасників освітнього процесу;
- готовність до системної взаємодії у випадках булінгу і мобінгу;
- орієнтація на культуру поваги, недискримінації та партнерства.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації

Система оцінювання результатів навчання побудована на компетентнісному підході та спрямована на визначення рівня засвоєння змісту кожного навчального модуля, сформованості професійних умінь і готовності слухачів застосовувати набуті знання у педагогічній практиці.

Оцінювання здійснюється через поточний контроль, який реалізується у формі залікових робіт після кожного модуля програми. Кожна залікова робота передбачає виконання індивідуального практико-рефлексивного завдання, пов'язаного з темою модуля та орієнтованого на застосування отриманих знань і навичок у професійній діяльності педагога.

Форма контролю: письмова залікова робота після завершення кожного модуля.

Критерії оцінювання:

- розуміння змісту навчального матеріалу модуля;
- відповідність виконаного завдання поставленим вимогам і тематиці модуля;
- логічність, обґрунтованість і практична спрямованість запропонованих рішень;
- відображення особистої педагогічної позиції та усвідомлення ролі «безпечного дорослого» у шкільному середовищі;
- коректність, повнота та самостійність виконання завдання.

Кожна залікова робота оцінюється за 100-бальною шкалою. Критерієм успішного виконання роботи є отримання не менше 60 балів із 100 можливих,

що засвідчує досягнення мінімально необхідного рівня сформованості результатів навчання за відповідним модулем.

Підсумкова оцінка за курс визначається як середній бал за всі виконані залікові роботи. Критеріями успішного завершення програми є виконання всіх залікових завдань та середній результат оцінювання не нижче 60 балів зі 100.

Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації:
за результатами успішного завершення навчання за програмою підготовки (підвищення кваліфікації) слухачі отримують сертифікат встановленого зразка (Постанова від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково педагогічних працівників» (зі змінами)).

Вартість: 650 грн. за умови наповнюваності групи 10 осіб.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено поєднання теоретичної, практичної та самостійної роботи слухачів у дистанційному форматі із використанням онлайн-платформ для проведення занять і організації взаємодії учасників.

Особливістю теоретичної складової є опрацювання ключових понять і підходів (зокрема травма-інформованого/травма-чутливого підходу) та формування розуміння механізмів забезпечення психологічної безпеки у шкільному середовищі.

Особливістю практичної роботи є відпрацювання прикладних інструментів через аналіз педагогічних ситуацій, моделювання взаємодії, виконання вправ і рефлексивних завдань, спрямованих на реалізацію ролі педагога як «безпечного дорослого».

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури, аналітичних і нормативних матеріалів, перегляд відеоресурсів, а також виконання індивідуальних завдань для узагальнення та застосування отриманих знань у професійній діяльності.

Підсумкові (контрольні) заходи передбачають виконання індивідуальних письмових залікових завдань після кожного змістового модуля, що забезпечує оцінювання досягнення очікуваних результатів навчання. Максимальна кількість балів за кожне залікове завдання — 100 балів. Прохідний бал — 60 балів.

Учасники, які успішно виконали всі залікові завдання, отримують свідоцтво/сертифікат встановленого зразка.

Зміст програми складається з 2 змістових модулів та 4 взаємопов'язаних тем. Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає 15 годин, з них: 4 год — інтерактивні лекційні заняття, 6 год — практична робота, 3 год — самостійна робота, 2 год — підсумкові (контрольні) заходи.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва навчальних тем	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. СИСТЕМА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ					
Тема 1.1. Булінг та мобінг в освітньому середовищі в умовах війни: нові виклики та шляхи протидії	1	2	1		4
Тема 1.2. Безпечне освітнє середовище Нової української школи: формування відповідальності дорослих і дітей у системі протидії булінгу	1	1			2
Контрольний захід за модулем				1	1
Разом за модулем	2	3	1	1	7
МОДУЛЬ 2. РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ У СТВОРЕННІ Й ФУНКЦІОНУВАННІ СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ					
Тема 2.1. Нормативно-правові засади протидії булінгу та мобінгу в Україні і зарубіжний досвід їх правового врегулювання в закладах освіти	1	2	1		4
Тема 2.2. Роль педагогічних працівників закладів освіти у створенні й функціонуванні системи ефективною протидії булінгу в освітньому середовищі	1	1			2
Контрольний захід за модулем				1	1
Разом за модулем	2	3	1	1	7
Підсумкові заходи			1		
Усього	4	6	3	2	15

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Система ефективної протидії булінгу в освітньому середовищі

Тема 1.1. Булінг та мобінг в освітньому середовищі в умовах війни: нові виклики та шляхи протидії.

Сутність булінгу та мобінгу як форм насильства в освітньому середовищі, їх основні ознаки, причини, форми прояву та наслідки для учасників освітнього процесу. Особливості поширення булінгу та мобінгу в умовах війни, зумовлені підвищеним рівнем стресу, тривожності, травматизації та порушенням безпечної комунікації. Нові виклики для керівника закладу освіти у сфері профілактики, виявлення та реагування на випадки булінгу і мобінгу. Основні підходи до організації системної протидії цим явищам у закладі освіти.

Тема 1.2. Безпечне освітнє середовище Нової української школи: формування відповідальності дорослих і дітей у системі протидії булінгу.

Поняття безпечного освітнього середовища в контексті Нової української школи. Формування відповідальності дорослих і дітей за дотримання принципів безпечної, ненасильницької та недискримінаційної взаємодії. Управлінські, організаційні та просвітницькі підходи до створення системи ефективної протидії булінгу в закладі освіти.

Контрольний захід: індивідуальне письмове практичне завдання (аналіз ситуацій).

Опис завдання: аналіз трьох ситуацій, пов'язаних із булінгом, мобінгом або порушенням безпечного освітнього середовища, з визначенням ознак проблеми, дій керівника закладу освіти та профілактичних заходів.

МОДУЛЬ 2. РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ У СТВОРЕННІ Й ФУНКЦІОНУВАННІ СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Тема 2.1. Нормативно-правові засади протидії булінгу та мобінгу в Україні і зарубіжний досвід їх правового врегулювання в закладах освіти.

Нормативно-правова база України щодо запобігання та протидії булінгу, мобінгу, дискримінації та іншим формам насильства в освітньому середовищі. Права, обов'язки та відповідальність учасників освітнього процесу. Повноваження керівника закладу освіти у сфері забезпечення безпечного освітнього середовища. Окремі підходи інших країн до правового врегулювання проблеми булінгу в закладах освіти та можливості використання позитивного досвіду в українській практиці.

Тема 2.2. Роль педагогічних працівників закладів освіти у створенні й функціонуванні системи ефективної протидії булінгу в освітньому середовищі.

Роль педагогічних працівників у створенні та функціонуванні системи ефективної протидії булінгу в освітньому середовищі. Участь педагогів у формуванні безпечної, психологічно комфортної та недискримінаційної атмосфери в закладі освіти. Основні напрями діяльності педагогічних працівників щодо профілактики, своєчасного виявлення та реагування на

випадки булінгу. Взаємодія педагогів із керівником закладу освіти, психологічною службою, батьками та іншими учасниками освітнього процесу з метою попередження булінгу та забезпечення захисту прав дитини.

Контрольний захід: письмове практичне завдання.

Опис завдання: розробити короткі рекомендації для педагогічних працівників щодо профілактики та реагування на випадки булінгу і мобінгу в закладі освіти.

Підсумкове заняття (рефлексія).

Рефлексія учасників за результатами тренінгу щодо розуміння сутності булінгу і мобінгу, ролі керівника закладу освіти у створенні безпечного освітнього середовища, підходів до профілактики та реагування, а також можливостей їх практичного застосування в управлінській діяльності.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

- Аналіз практичних ситуацій щодо булінгу, мобінгу та інших проявів насильства.
- Відпрацювання алгоритмів реагування на випадки булінгу і мобінгу.
- Розробка локальних документів і профілактичних заходів у закладі освіти.
- Виконання тренінгових вправ із безпечної комунікації та взаємодії.
- Аналіз організації командної та міжвідомчої взаємодії.
- Рефлексія та самооцінювання професійної готовності до створення безпечного освітнього середовища.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Які основні ознаки, причини, форми прояву та наслідки булінгу і мобінгу для учасників освітнього процесу?
2. Чим булінг відрізняється від конфлікту, одноразового прояву агресії, дискримінації та інших форм порушення безпечного освітнього середовища?
3. Які особливості поширення булінгу і мобінгу в умовах воєнного та післявоєнного періоду?
4. Які нові виклики постають перед керівником закладу освіти у сфері профілактики, виявлення та реагування на випадки булінгу і мобінгу?
5. Які управлінські, організаційні та просвітницькі підходи до створення системи ефективної протидії булінгу в закладі освіти?
6. Які нормативно-правові акти України регулюють питання запобігання та протидії булінгу, мобінгу, дискримінації та іншим формам насильства в закладах освіти?
7. Які права, обов'язки та відповідальність мають учасники освітнього процесу у сфері забезпечення безпечного освітнього середовища?
8. Які повноваження має керівник закладу освіти щодо запобігання булінгу та реагування на його випадки?
9. Які підходи зарубіжних країн до правового врегулювання булінгу в закладах освіти можуть бути корисними для української практики?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Про охорону дитинства : Закон України від 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
2. Про освіту : Закон України від 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n740>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу : Закон України від 17 грудня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню) : Закон України від від 16.11.2022 № 2759-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-20#Text>.
5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню) : Закон України від 01.12.2022 № 2806-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-IX#Text>.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми. Закон України від 06.06.2024 № 3792-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Tex>.
7. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2002. №21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/>.
8. Цивільний кодекс України від 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru#Stru>.
9. Кримінальний кодекс від 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
11. Про деякі питання освітнього омбудсмена : Постанова кабінету міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF>.
12. Нова українська школа : Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.
13. Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини : Державна соціальна програма на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF>.

Основна література

1. Архітектура безпеки організація безпечного освітнього середовища. Посібник для педагогів. URL: <https://bit.ly/architekturabezpeky>. © ЮНЕСКО 2025.
2. Впровадження відновного підходу, посередництва, медіації та практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти/Андреєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В. та ін. – Київ: видавництво ФОП Буря О.Д., 2023 – 188 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1NVGap13LZ460WsD50oZentthgR38Aa_Z/view.
3. Мобінг в педагогічному колективі закладу освіти та булінг в дитячому: дослідження причинно-наслідкового зв'язку. Інноваційна педагогіка. Науковий

журнал. 2023. Вип.65. URL:
http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/65/part_1/65-1_2023.pdf.

4. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. – К.: ФОП Нічога С.О. – 2020. – 196 с.
5. Особливості розбудови безпечного освітнього середовища. Нова українська школа у базовій середній освіті: впевнені кроки Запорізької області: науково-методичний посібник / відп. ред. Т.Є. Гура ; КЗ «ЗОППО» ЗОР. - Запоріжжя : ЗОППО, 2022. - 303 с. - (Наукова книга)
6. Вирішення конфліктів в освітньому середовищі із застосуванням примирних процедур в онлайн-форматі/ Андрєєнкова В. Л., Мотилук М. О. – К.– 2023. – 44 с. URL:
<https://drive.google.com/file/d/1vuF2HVGEAUUs8grGnZ8Su6X18uSZ3x-bX/view>.
7. Про.Безпеку: безпечна освітня екосистема громади: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н. Софій, А. Аносової. Київ: Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2023. 518 с. URL:
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47594/1/O_Khomenko_Pro.Bezpeku_2023_I_PO.pdf.

Додаткові література

1. Панок, В. Г., Рибалка, В. В., & Шандрук, С. К. (2023). Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни. Київ: УНМЦ.
<https://drive.google.com/file/d/1JY6K0ZhOEakqbamTz3fQXTHngTzp7WEp/view>
(дата звернення: 03.12.2025)
2. Про.Безпеку: безпечна освітня екосистема громади: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н. Софій, А. Аносової. Київ: Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2023. 518 с.